

ARTUS-CEE, “Articulation of the Trade Unions’ Strategies on upward convergence of social standards in the enlarged European Union - voices of CEE countries”

ARTUS-CEE, “Opredelitev sindikalnih strategij za konvergenco socialnih standardov v razširjeni Evropski uniji - glasovi držav srednje in vzhodne Evrope”

(VS/2019/0070)

Strateški dokument - Slovenija

Pripravila Branko Bembič in Alenka Krašovec

Fakulteta za družbene vede
Univerza v Ljubljani

Univerza v *Ljubljani*
Fakulteta *za družbene vede*



Ta strateški dokument je sofinanciral Generalni direktorat za zaposlovanje, socialne zadeve in vključevanje pri Evropski komisiji. Stališča, izražena v tem poročilu, so izključno mnenje avtorjev. Evropska komisija ni odgovorna za kakršno koli uporabo informacij, ki jih vsebuje dokument.

Predstavitev projekta ARTUS-CEE

Projekt ARTUS-CEE izhaja iz ugotovitve, da se pričakovanja, ki so jih gojili mnogi v Srednji in Vzhodni Evropi, da bo po priključitvi Evropski uniji prišlo do konvergence delavskih in socialnih standardov, niso uresničila. Po več kot poldrugem desetletju članstva v EU, med Vzhodno in Zahodno Evropo še vedno obstajajo velike razlike v plačah, delovnih standardih in kakovosti industrijskih odnosov.

Glavni namen projekta ARTUS-CEE je preučiti, ali so sindikati iz Srednje in Vzhodne Evrope - glede na velike razlike v kakovosti industrijskih odnosov med novimi državami članicami iz Srednje in Vzhodne Evrope in "staro" Evropo - sposobni učinkovito ukrepati, da bi zmanjšali razlike med socialnimi in delovnimi standardi ter plačami. Projekt analizira, kako na različne pomembne teme gledajo sindikalni predstavniki šestih novih držav članic Srednje in Vzhodne Evrope (Bolgarije, Litve, Poljske, Romunije, Slovaške in Slovenije). Pri tem obravnava naslednja vprašanja: dejavnosti nacionalnih sindikatov na ravni Evropske unije (vključno s čezmejnim sodelovanjem), pogled sindikatov na določene evropske koncepte oz. ideje in z njimi povezane strategije, kot so: evropski socialni dialog (ESD), evropski socialni model, uvedba evra, problem (zaščite) napotenih delavcev, evropska minimalna plača, evropski steber socialnih pravic, socialni damping, neposredne tuje naložbe (FDI), nadnacionalni podjetniški dogovori (TCA), in na s tem povezan (potencialni) prepad med zahodom in vzhodom.

Koordinator projekta je bil Inštitut za javna vprašanja (Poljska), ki je projekt izvajal v sodelovanju s partnerskimi inštitucijami: Univerzo v Ljubljani - Fakulteto za družbene vede (Slovenija), Centrom za družbene raziskave (Litva), Srednjeevropskim inštitutom za delavske študije (Slovaška), Inštitutom za javno politiko (Romunija) in Centrom za gospodarski razvoj (Bolgarija). Rezultati projekta so zbrani v šestih nacionalnih poročilih, ki so jih pripravile nacionalne raziskovalne skupine, v člankih, ki so jih prispevali strokovnjaki, predstavniki izbranega vzorca "starih" držav EU (Irske, Danske, Francije, Italije), in v prispevku, ki ga je napisal strokovnjak za sindikalno gibanje EU.

Gradivo za slovenski prispevek k raziskavi smo pridobili junija 2019 z intervjuji v t. i. fokusni skupini, ki se jo je udeležilo šest predstavnikov sektorskih sindikatov, konec leta 2019 s tremi

ekspertnimi intervjuji s predstavniki osrednje slovenske sindikalne konfederacije ter decembra 2020 še s tremi nadaljnjimi intervjuji z udeleženci fokusne skupine.

Rezultati primerjalnega poročila

Tako rezultati nacionalnih poročil kot tudi primerjalno poročilo¹ kažejo na to, da kljub jasni ločnici med vzhodom in zahodom, Srednja in Vzhodna Evropa ni homogen blok, ko gre za sindikate in njihovo stališče do različnih vprašanj. Ne glede na to pa ostajajo točke, glede katerih sindikati Srednje in Vzhodne Evrope delijo mnenje in do katerih imajo podoben odnos. Tako je bilo stališče, da je potrebna regulacija minimalne plače na ravni EU, deležno široke podpore sindikatov v vseh državah, zajetih v raziskavi, čeprav se vsi zavedajo, da sindikati iz nordijskih držav tej možnosti nasprotujejo. Večina sindikatov Srednje in Vzhodne Evrope na podjetniški ravni odločno podpira nadnacionalne oblike sodelovanja, kot so evropski sveti delavcev (EWC) in nadnacionalni podjetniški dogovori (TCA), medtem ko so slovenski sindikati bolj naklonjeni nacionalnim institucijam. Podobna stališča je bilo opaziti tudi glede pričakovanj v zvezi z evropskim socialnim dialogom (ESD). Predstavniki sindikatov Srednje in Vzhodne Evrope se v veliki meri strinjajo, da je mednarodno sodelovanje potrebno, presenetljivo pa je, da so predtranzicijske povezave, kot so vezi med sindikati z ozemlja nekdanje Češkoslovaške in nekdanje Jugoslavije, očitno močnejše kot tiste, ki so bile vzpostavljene nedavno. V nekaterih primerih so se pokazale tudi jasne razlike med sindikati Srednje in Vzhodne Evrope. Tak primer je urejanje vprašanja napotenih delavcev in s tem povezan problem socialnega dampinga. Glede tega je opaziti široko paleto stališč: eno skrajnost zagovarjajo sindikati v Bolgariji, ki nasprotujejo reviziji obstoječega stanja, drugo skrajnost pa slovenski sindikati, ki vztrajno zahtevajo enakopravno obravnavo napotenih delavcev. Med obema skrajnostima so stališča poljskih in slovaških sindikatov, ki podpirajo načelo "enako plačilo za enako delo", vendar pa vztrajajo pri ločeni obravnavi voznikov v cestnem tovornem prometu. Precejšno različnost stališč med sindikati iz Srednje in Vzhodne Evrope je bilo opaziti pri ocenjevanju vpliva neposrednih tujih investicij (FDI) na industrijske odnose v državah gostiteljicah. Nekateri sindikati (v Bolgariji in Litvi) so mnenja, da so industrijski odnosi v tujih multinacionalnih družbah (MNC) boljši kot v podjetjih v domači lasti, medtem ko sindikati drugod, na primer na Poljskem, ostro kritizirajo te družbe kot uničevalke že tako šibkih struktur socialnega dialoga. Slovenski sindikati tudi tukaj poudarjajo vlogo domačih institucij. Medtem ko se nekaterim predstavnikom sindikatov (v Litvi in Bolgariji) zdijo trditve o domnevnem izolacionizmu zahodnih sindikatov ne bistvene, slovaški in poljski sindikati menijo, da je razkol prisoten in razdvajajoč. Slovenski sindikati so v tej zadevi zavzeli vmesni položaj, saj so

¹ Jan Czarzasty, *Articulation of the Trade Unions' Strategies on the Upward Convergence of Social Standards in the Enlarged European Union - the Voice of CEE countries. Comparative Report.* (Warsaw: Institute of Public Affairs, 2020)

priznali, da razkol obstaja, hkrati pa so pokazali precej razumevanja tako za argumente sindikatov z zahoda kot tudi z vzhoda. Na koncu je vredno še omeniti, da na kakovost odnosov med vzhodom in zahodom vpliva več dejavnikov, ne samo višina dohodka, kot se včasih domneva.

Ključna sporočila slovenskega dela raziskave

Glavna ugotovitev slovenskega dela raziskave je, da so slovenski sindikati na splošno v pogledu stališč bližje sindikatom iz Zahoda Evrope, medtem ko so v pogledu položaja sindikatov bližje sindikatom iz Vzhoda Evrope. **Prvič**, kar zadeva vsebino njihovih stališč in njihov položaj na domačem prizorišču, se zdi, da se v določeni meri razhajajo z večino drugih sindikatov Srednje in Vzhodne Evrope. **Drugič**, kar zadeva njihov vpliv znotraj evropskih sindikalnih organizacij, se slovenski sindikati ne razlikujejo dosti od drugih sindikatov iz Srednje in Vzhodne Evrope (tj. njihov vpliv je dokaj majhen). **Tretjič**, zdi se, da so nekateri sektorski sindikati izkoristili svoj status posrednika med vzhodom in zahodom, da bi si izboljšali položaj v evropskih sindikalnih organizacijah.

Stališča slovenskih sindikatov

Stališča predstavnikov slovenskih sindikatov, ki so sodelovali v naši raziskavi, so nedvoumna. Neomajni so glede tega, da imajo delovni standardi in plače prednost pred delovnimi mesti; zavezani so podpiri najvišjim delovnim standardom tako doma kot tudi v tujini. Nekateri med njimi menijo, da se njihova stališča razlikujejo od stališč sindikatov v mnogih drugih državah Srednje in Vzhodne Evrope. Zelo dobro se zavedajo argumentov velikega dela sindikatov iz Srednje in Vzhodne Evrope, da so standardi, ki jih zahtevajo sindikati iz Zahodne Evrope, previsoki, zaradi česar vzhodnoevropska podjetja ne zmorejo uspešno konkurirati, kar gre na rovaš obsega zaposlitev v državah Srednje in Vzhodne Evrope. V nasprotju z nekaterimi sindikati iz Srednje in Vzhodne Evrope, ki bodisi zavzemajo dvoumna stališča glede revizije direktive o napotnih delavcih, bodisi zahtevajo ločeno obravnavo določenih sektorjev (npr. avtoprevoznikov), so sindikati iz Slovenije na primer zahtevali, da se načelo enako plačilo za enako delo uveljavi "ne glede na poklic ali sektor". Nekateri intervjuvani predstavniki sindikatov, so omenili, da je odnos znatnega dela sindikatov iz Srednje in Vzhodne Evrope do praks socialnega dampinga na skupnem trgu precej bolj sproščen. Intervjuvanci so tako izrazili nezadovoljstvo s stališčem nekaterih svojih kolegov iz drugih držav Srednje in Vzhodne Evrope, ki niso prepričani, da je delavske standarde, ki so jih uvedli v drugih državah, treba upoštevati.

Še ena posebnost slovenskih sindikalnih predstavnikov je precejšen dvom v korist neposrednih tujih investicij. Medtem ko je več sindikatov iz Srednje in Vzhodne Evrope izrazilo “komaj prikrito veselje [...] ob obetu prihodnjih neposrednih tujih investicij (FDI) in s tem novih delovnih mest”,² mnogi slovenski sindikati pričakujejo, da bo ob navzočnosti tujih multinacionalk (MNC) prišlo do zahtev po zniževanju plač in delovnih standardov. Velika večina udeležencev fokusne skupine se je strinjala, da dajanje prednosti delovnim mestom pred delovnimi standardi in plačami pomeni sprijaznjenje z nižanje tako delovnih standardov kot tudi plač. Slovenski sindikati ne gojijo pričakovanj, da bi h konvergenci delovnih standardov in plač bistveno prispevala prenos praks socialnega dialoga, ki so jih razvili v matičnih državah multinacionalk, ali izenačevanje delovnih standardov v okviru nadnacionalnih institucij industrijskih odnosov na ravni podjetij, kot so evropski sveti delavcev ali nadnacionalni podjetniški dogovori. Ravno nasprotno, čeprav se slovenskim sindikatom zdijo evropski sveti delavcev koristni, so ti po njihovem mnenju dosti manj učinkoviti kot domači sveti delavcev. Menijo, da je to, ali bodo v tujih multinacionalkah uveljavljali določene delovne standarde in ravni plač, v veliki meri odvisno od navzočnosti in moči sindikatov na lokaciji gostitelja.

Večina naših sogovornikov je mnenja, da so v Sloveniji na določenih področjih delovni in socialni standardi ugodnejši kot v večini držav Srednje in Vzhodne Evrope. Na nekaterih pomembnih področjih so socialni in delovni standardi pravzaprav na višjem nivoju kot tisti, ki so jih vzpostavili v večini zahodnih držav EU. Na teh področjih bi konvergenca z zahodnoevropskimi standardi (to ne velja za plače) za slovenske delavce pomenila nazadovanje. Kljub temu pa so slovenski predstavniki na splošno odprti za idejo socialnega dialoga kot mehanizma za formiranje skupnih standardov na ravni EU. Glede tega jih je nekaj eksplicitno omenilo nevzdržnost stališč sindikatov iz nordijskih držav in njihovega nasprotovanja regulaciji minimalne plače na ravni EU. Nekaj naših intervjuvancev je jasno povedalo, da je skupna regulacija v interesu sindikatov tako iz Vzhodne kot Zahodne Evrope ter da bi bila o skupnih standardih, potrebnih za ohranitev evropskega socialnega modela, potrebna širša razprava na ravni EU. Eden od predstavnikov je v nadaljnjem intervjuju dejal, da se bodo morali sindikati v EU sporazumeti o določenih osnovnih vprašanjih, ki zadevajo pravice delavcev, saj bo drugače evropsko sindikalno gibanje začelo razpadati, “ker edino na tak način imajo naši kolegi iz Jugovzhodne Evrope šanso kaj doseči v neki bližnji prihodnosti, mi pa neke stvari ohraniti.” (Intervju 5, 2020: 12). Po besedah enega od udeležencev fokusne skupine je v interesu delavcev in sindikatov na lokacijah z najvišjimi delovnimi standardi in plačami, da imajo močne in bojevite kolege na lokaciji gostitelja, saj bodo le tako lahko obvarovali lastne standarde. V nasprotju z nekaterimi

² Jan Czarzasty and Adam Mrozowicki, “Is a new paradigm needed? A commentary on the analysis by Sławomir Adamczyk,” *European Journal of Industrial Relations* 24, No 2 (2018): 193-199.

zahodnimi kolegi so nekateri slovenski sindikalisti naklonjeni regulaciji na ravni EU po smernicah Evropske komisije in menijo, da je dobro, če pogajanja potekajo "v senci zakona".

Intervjuvanci se dobro zavedajo pomembnih institucionalnih in ekonomskih razlik pa tudi razlik v delovnih standardih po Evropi. Nezaupljivi so do razvoja kolektivnega pogajanja na evropski ravni. En predstavnik je izjavil, da bi bili zaradi velike raznolikosti v EU skupni standardi, ki bi jih dosegli s kolektivnimi pogajanja, tako nizki, da jih pravzaprav sploh nima smisla vzpostavljati. Navkljub odprtosti za socialni dialog na ravni EU je prevladujoče mnenje, da naj kolektivna pogajanja ostanejo na nacionalni ravni.

Nekateri intervjuvanci pa so vendarle predlagali ukrepe, ki bi lahko okrepili položaj šibkejših sindikatov in celo vzpostavili skupne standarde, ki bi veljali za celotno EU. Po enem takem predlogu, naj bi se skupni plačni standard oblikoval kot skupna košarica dobrin, ki bi jo uveljavili kot minimum na ravni EU; bil bi nekakšna realna minimalna plača, pod katero se osebni dohodki ne bi smeli spustiti. Drugi predlog, ki zadeva standarde socialnega dialoga in moči sindikatov, omenja sprejetje nekakšnih evropskih predpisov, ki bi obvezovali socialne partnerje v državah članicah, da se o vprašanjih, ki bi jih določili skupaj, pogajajo na nacionalni ravni.

Vpliv slovenskih sindikatov v evropskih sindikalnih organizacijah

Kar zadeva vpliv znotraj evropskih sindikalnih organizacij, je večina v raziskavi sodelujočih sindikalnih predstavnikov mnenja, da delijo usodo s kolegi iz Srednje in Vzhodne Evrope. Tako rekoč vsi so omenili, da je vpliv slovenskih sindikatov in drugih sindikatov iz Srednje in Vzhodne Evrope neprimerljiv z vplivom zahodnih sindikatov, saj je vpliv slednjih veliko večji. Predstavnik največje slovenske konfederacije sindikatov je sicer zatrdil, da je glas organizacije mogoče slišati na mednarodnih forumih in da je zastopana v odborih Evropske sindikalne konfederacije (ETUC), kar je njen ključni interes. Kljub temu vpliva te slovenske konfederacije v evropskih sindikalnih organizacijah ni mogoče primerjati z vplivom sindikatov iz večjih in bogatejših držav, ki v Evropsko sindikalno konfederacijo prispevajo znatno večji finančni delež, imajo precej zajetnejša sredstva in specializiran kader, pisarno v Bruslju itd. To nesorazmerje moči pride do izraza zlasti takrat, ko gre za organizacijska vprašanja, ali ko se izbirajo kandidati za vodilne položaje v Evropski sindikalni konfederaciji, saj so ti večinoma prihranjeni za sindikate iz vplivnih večjih držav.

Predstavniki sektorskih sindikatov so še bolj kritični do razmerja moči in demokracije znotraj pripadajočih evropskih sindikalnih federacij (ETUF). Samo dva od šestih udeležencev fokusne

skupine sta ocenila, da so odnosi z drugimi (npr. zahodnoevropskimi) sindikati enakovredni. Med predstavniki sektorskih sindikatov prevladuje vtis, da so njihovi kolegi iz zahodnoevropskih držav v svojih federacijah privilegirani, medtem ko je glas sindikatov Srednje in Vzhodne Evrope marginaliziran. Glavni razlog za marginalizacijo je v tem, da vpliv v veliki meri določajo finančni prispevki, ki jih federacije dobijo od nacionalnih sindikatov. Večina sindikatov Srednje in Vzhodne Evrope ima razmeroma majhno člansko bazo, zato je njihov vpliv sorazmerno manjši. Čeprav se finančni prispevki prilagajajo ravni nacionalnega BDP, se v nekaterih federacijah nad določenim pragom zaračunava polna članarina, ki je enaka za vse, kar pomeni, da nekateri slovenski sindikati plačujejo enake zneske kot sindikati iz veliko bogatejših držav z več kot dvakrat višjimi BDP in plačami od slovenskih. Zaradi tega mnogi sindikati iz Srednje in Vzhodne Evrope ter iz Jugovzhodne Evrope (SEE) poročajo o manjšem številu članov, kot jih imajo v resnici, saj si s tem zmanjšajo prispevek, posledično pa povzročijo dodatno (samo)marginalizacijo. Po navedbah sindikalnih predstavnikov so na drugi strani nekateri sindikati iz najbogatejših držav pripravljeni plačevati višje prispevke, kot bi jih glede na število članov morali, saj si s tem krepijo vpliv.

Razmerja moči znotraj evropskega sindikalnega gibanja so pomembna. Prvič, ker se vprašanja, ki zadevajo sindikate Srednje in Vzhodne Evrope, jasno razlikujejo od problemov, na katere se osredotočajo njihovi zahodni kolegi. Medtem ko zahodni sindikati pogosto razpravljajo o digitalizaciji, prihodnosti dela, klimatskih spremembah, vprašanjih, povezanih z identiteto in multikulturnostjo, itd., njihove kolege iz Srednje in Vzhodne Evrope bolj zanimajo osnovna, tradicionalna področja sindikalne dejavnosti, kot so kolektivna pogajanja, plače in delovni čas. Še več, sindikati iz Srednje in Vzhodne Evrope imajo podobno zgodovino in zato delijo specifične skupne probleme, kot je privatizacija ali celo prodaja infrastrukturnih podjetij v državni lasti državnim podjetjem iz Zahodne Evrope, reforme javnega sektorja in njegovo financiranje, problem avtonomije sindikatov itd. Toda teh vprašanj ni v programih evropskih sindikalnih organizacij. Tako dejavnosti evropskih sindikalnih konfederacij odražajo prednostne naloge močnih zahodnih sindikatov, medtem ko so potrebe sindikatov iz držav Srednje in Vzhodne Evrope vse prepogosto marginalizirane. In navsezadnje, ker priložnosti za spremembo razporeditve moči v evropskih organizacijah opredeljujejo sprejeta pravila, ki privilegirajo sindikate z višjimi sredstvi, se marginalizacija sindikatov Srednje in Vzhodne Evrope znotraj evropskih sindikalnih organizacij še povečuje.

Kako izkoristiti položaj med vzhodom in zahodom

Vpliv slovenskih sindikatov v evropskih sindikalnih organizacijah je majhen v primerjavi z vplivom sindikatov iz zahodnih držav, ki imajo na voljo več sredstev. Vendar jim to ne preprečuje, da ne bi poskušali svojega položaja okrepiti. Nekateri sindikati iz raziskave so se povezali s sindikati iz jugovzhodnih držav, kar jim je omogočilo, da je njihov vpliv presegel omejitve, ki jih imajo zaradi sorazmerno majhnega števila članov in nizkih finančnih in človeških virov.

Trije od šestih udeležencev fokusne skupine so poročali, da so skušali uveljaviti svoj vpliv v svojih sindikalnih federacijah s pomočjo regionalnih zvez s sindikati iz Jugovzhodne Evrope. Vendar pa so vsi pri takšnem pristopu naleteli na nasprotovanje bodisi zahodnih sindikatov bodisi centralne pisarne federacij. Učinki takih poskusov uveljavljanja interesov v evropskih federacijah so različni. Medtem ko je le eden od teh poskusov pripeljal do ustanovitve formalne organizacije regionalnih sindikatov, neodvisne od evropskih sindikalnih federacij, so se na drugi strani v vseh primerih vezi s sindikati Jugovzhodne Evrope ohranile in vse tri mreže, ki so nastale s takim povezovanjem, še vedno delujejo. Takšno sodelovanje krepi slovenske sindikate in njihove pozicije, saj jim v federacijah omogoča vidnejšo vlogo, kot bi jim jo dovoljevala zgolj domača baza in viri.

Tovrstno sodelovanje je omogočilo več dejavnikov. Prvič, vsi slovenski sindikati so znali izkoristiti tradicionalno dobre vezi s sindikati iz Jugovzhodne Evrope, posebej s sindikati z ozemlja nekdanje Jugoslavije. Zaradi skupne preteklosti slovenski sindikalisti večinoma govorijo jezike iz regije in dobro poznajo lokalne posebnosti. Slovenija in države nekdanje Jugoslavije so bile do zgodnjih devetdesetih let 20. stoletja del istega političnega sistema, zato so si pravne in institucionalne ureditve v teh državah do določene mere še vedno podobne. Slovenski sindikati torej lažje razumejo probleme sindikatov Jugovzhodne Evrope in jim lahko svetujejo v zadevah, ki so povezane s specifičnimi vprašanji, kot so kolektivna pogajanja in zakonodaja. Zaradi skupne zgodovinske dediščine socialistične preteklosti in specifičnih izkušenj s tranzicijo v kapitalizem so problemi, s katerimi se soočajo slovenski sindikalisti, precej podobni tistim, s katerimi se spopadajo njihovi kolegi iz Jugovzhodne Evrope in tudi iz Srednje in Vzhodne Evrope.

Drugi dejavnik, ki prispeva k uspešni gradnji omrežja je, kot se zdi, odnos, ki ga imajo zahodni sindikati do slovenskih sindikatov. Slovenija ima sorazmerno dobro razvit sistem industrijskih odnosov, notranja organizacija sindikatov se opira na podobna načela kot zahodnoevropsko sindikalno gibanje, avtonomni so (neodvisni od države) in finančno samostojni - zaradi vsega tega zahodni sindikati in centralni organi evropskih sindikalnih organizacij slovenske sindikate pogosto vidijo kot ključne sogovornike na območju Jugovzhodne Evrope. Položaj na križišču med vzhodom in zahodom ter severom in jugom se med drugim odraža v funkcijah, ki jih zasedajo nekateri

predstavniki slovenskih sektorskih sindikatov v evropskih sindikalnih federacijah, katerih pomen je večji kot bi lahko sodili po njihovem številu članov in finančnih sredstvih.

Tretji pomemben dejavnik, ki je slovenskim sindikatom omogočil, da so vzpostavili (ne)formalna omrežja in povečali svoj vpliv v evropskih federacijah, je verjetno njihova sposobnost preseganja ozkih nacionalno orientiranih ciljev in sprejetja širše zastavljenih programov, ki so bili privlačni tudi za sindikate iz Jugovzhodne Evrope. Čeprav se trije sektorski sindikati, ki so poročali o poskusih gradnje omrežja, lahko pohvalijo s sorazmerno visoko sindikalno gostoto v pripadajočih sektorjih, in čeprav sta dva izmed njih (oba sta bila nedavno udeležena v uspešni delavski stavki) izkazala visok mobilizacijski potencial, so vseeno spodbujali razpravo o ukrepih za preseganje težav, povezanih s šibko organizacijo in pobiranjem članarin, kar so sami dejansko že zdavnaj razrešili. Poleg tega so – kljub temu, da sektorski sindikati s kolektivnimi pogodbami skoraj v celoti pokrivajo panoge, ki jih organizirajo – zagovarjali ukrepe na ravni EU, ki bi pomagali vzpostaviti osnovne pogoje za socialni dialog v Jugovzhodni Evropi.

Priporočila za sindikate

- **Sindikati naj se še bolj intenzivno/aktivno vključujejo v delo evropskih sindikalnih organizacij na sektorski ravni.** Na ravni EU sindikati razpravljajo in sprejemajo stališča o pomembnih vprašanjih, kot je regulacija evropske minimalne plače, ki vzpostavlja določne minimalne standarde na nadnacionalni ravni, ali ureditev položaja napotenih delavcev, s čimer je tesno povezano vprašanje spodbujanja veljavnih delovnih standardov. Zato je nujno, da se sindikati v Sloveniji udeležujejo živahnih in velikokrat polemičnih razprav znotraj evropskega sindikalnega gibanja. Veliko slovenskih sektorskih sindikatov v diskusije ni vpletenih ali sploh niso člani nobene od evropskih sindikalnih federacij. Sindikati se morajo bolj angažirano vključiti v sektorske federacije, če želijo imeti besedo, ko se razpravlja o novih predpisih, ki bodo zagotovo vplivali na njihovo okolje. Dejavnost na evropski sektorski ravni predstavlja dodatno možnost za prispevek k razpravi in vpliv slovenskih sindikatov na nadnacionalni ravni.
- **Krepitev sodelovanja s sindikati Jugovzhodne Evrope.** Naša raziskava je pokazala, da predstavnike slovenskih sindikatov celo takrat, ko so dejavno vključeni v razprave znotraj evropskih sindikalnih federacij, lahko preglasujejo vplivni sindikati iz Zahodne Evrope. Vendar pa se je v primeru nekaterih najdejavnejših slovenskih sektorskih sindikatov pokazalo, da sindikati iz majhne države z nizkimi sredstvi svoj vpliv lahko okrepijo, če znajo sklepati povezave. Zaradi

skupne preteklosti, podobnih izkušenj z nedavno tranzicijo v kapitalizem in tradicionalno močnih vezi so sindikati iz jugovzhodne Evrope na splošno, še posebej pa sindikati iz nekdanje Jugoslavije, skoraj logična izbira, ko gre za sklepanje zavezništev.

- **Graditev (tesnega) sodelovanja z zahodnimi sindikati.** Slovenski sindikati imajo dobro osnovo za tesno sodelovanje s sindikati Srednje in Vzhodne Evrope in posebej Jugovzhodne Evrope. To pa ne pomeni, da bi morali slovenski sindikati zanemarjati sindikate z zahoda in se odreči možnosti, da z njimi gojijo (tesnejše) sodelovanje, posebej zato, ker jih z njimi družijo mnogo organizacijskih podobnosti. Med temi je na primer primerljivo močan položaj doma, relativno dobra in močna notranja organizacija in finančna neodvisnost, pa tudi podobnosti v stališčih, na primer do socialnega dampinga in napotenih delavcev.
- **Izkoriščanje strateškega položaja na križišču med vzhodom in zahodom.** Slovenski sindikati so v mnogih pogledih pozicionirani na križišču med vzhodom in zahodom. Ta strateški položaj jim daje možnost, da kot nekakšni posredniki ali mediatorji med »dvema svetovoma« evropskega sindikalnega gibanja usmerjajo h graditvi vzajemnega razumevanja. To pa lahko večja njihovo vlogo ali celo vpliv v sindikalnih organizacijah EU.
- **Prispevek k evropeizaciji industrijskih odnosov.** Mnogi sindikalni predstavniki so poudarili specifična področja, kjer je Slovenija razvila visoke socialne in delovne standarde, celo višje, kot so tisti v mnogi zahodnih državah EU. Med njimi sta nedavno vpeljeni mehanizem minimalne plače, ki se določa v razmerju do minimalnih življenjskih stroškov, pa tudi predlog direktive, ki bi podobno slovenski ureditvi od nacionalnih držav zahtevala, da se standarde na določenih področjih socialne in delovne zakonodaje regulira skozi socialni dialog. Slovenski sindikati bi lahko s takimi predlogi za vzpostavljanje skupnih standardov prispevali k evropeizaciji industrijskih odnosov, kar bi verjetno še okrepilo njihovo vlogo v evropskem sindikalnem gibanju.